

<https://doi.org/10.18778/0208-6034.25.02>

Magdalena Mączyńska, Agnieszka Urbaniak

**BABI DÓL-BORCZ, POW. KARTUZY, STAN. 2.
BADANIA CMENTARZYSKA Z OKRESU RZYMSKIEGO
W LATACH 1993–2003**

Cmentarzisko kurhanowe i z kręgami kamiennymi kultury wielbarskiej w Babim Dole-Borczu, pow. Kartuzy, gm. Somonino, stan. 2, badane jest systematycznie od 1978 r. (MĄCZYŃSKA 1979, 1990, 1995a, b; 1999; TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1980, 1982, 1983, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990). Prowadzono też wykopaliska w poszukiwaniu osady (KRUDYSZ 1990), a także w części pobliskiego bagienka, odkrywając tam pozostałości stanowiska ofiarnego (MĄCZYŃSKA 2000, 2001). Została także rozpoznana sytuacja geologiczna stanowiska oraz przeanalizowany skład płaszczka kamiennego kurhanu II (PAWLIKOWSKI 1990). W 1999 r. w trakcie systematycznych badań cmentarzyska została odkryta druga nekropola z okresu halsztackiego C, tzw. fazy wielkowiejskiej, która rozciąga się w bezpośrednim sąsiedztwie zachodniej części stanowiska z okresu rzymskiego (PAWLIKOWSKI 2001; WIŚNIEWSKA 2001).

Wszystkie dotychczasowe sprawozdania z badań cmentarzyska kultury wielbarskiej ukazywały się sukcesywnie w zeszytach „Recherches Archéologiques” Instytutu Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdyż z ramienia tej instytucji były prowadzone badania w latach 1978–1992. Od 1993 r. wykopaliska te, wraz ze zmianą miejsca pracy jednej z autorek, prowadzącej prace od samego początku, weszły w zakres badań terenowych Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, przy czym do tej pory ich coroczne wyniki nie były publikowane, prócz jednego grobu szkieletowego (grób 48; MĄCZYŃSKA 1999) i całkowitej publikacji zabytków pochodzących ze wspomnianego bagienka (MĄCZYŃSKA 2000, 2001). Sądzymy, że nadszedł czas na udostępnienie wyników badań na cmentarzysku z ostatnich dziesięciu lat w formie obszernego sprawozdania.

Cmentarzisko kultury wielbarskiej składa się z pięciu dużych kurhanów z płaszczem i wieńcem kamiennym, trzech kręgów kamiennych i prowincji grobów płaskich. Cztery z tych kurhanów i wszystkie trzy kręgi zostały przebadane; do 1992 r. łącznie zostało odkrytych 21 grobów szkiele-

towych, 10 jamowych i osiem popielnicowych. Począwszy od 1993 r. przebadano krąg 3 i pozostałą część kręgu 1, w partiach płaskich stanowiska odkrywając dalszych 16 grobów szkieletowych, siedem jamowych i jeden popielnicowy, dwa miejsca służące do obróbki stel kamiennych, strefę siedmiu palenisk w południowej części stanowiska i dwie jamy, zawierające m.in. orzechy laskowe.

Cmentarzysko w Babim Dole-Borczu charakteryzuje się bardzo dużym rozrzutem grobów płaskich, do tego stopnia, że odległości między nimi mogą wynosić do 18 m. Stąd też, pomimo rozległej przestrzeni obejmującej 72 ary, przebadanej w ciągu 22 już sezonów (przy czym w powierzchnię tę wchodzi także cztery kurhany, które wymagały wielkiego nakładu pracy), ilość dotychczas odkrytych grobów może nie wydawać się imponująca. Duże odległości pomiędzy grobami są zresztą cechą charakterystyczną dla cmentarzysk kultury wielbarskiej typu Odry – Węsiory – Grzybnica, do których zalicza się także stanowisko w Babim Dole-Borczu (KMIECIŃSKI, BLOMBERGOWA, WALENTA 1966, plan 1; GRABARCZYK 1997, ryc. 6, plan 2; 3; HAHUŁA, WOŁĄGIEWICZ 2001, ryc. 3).

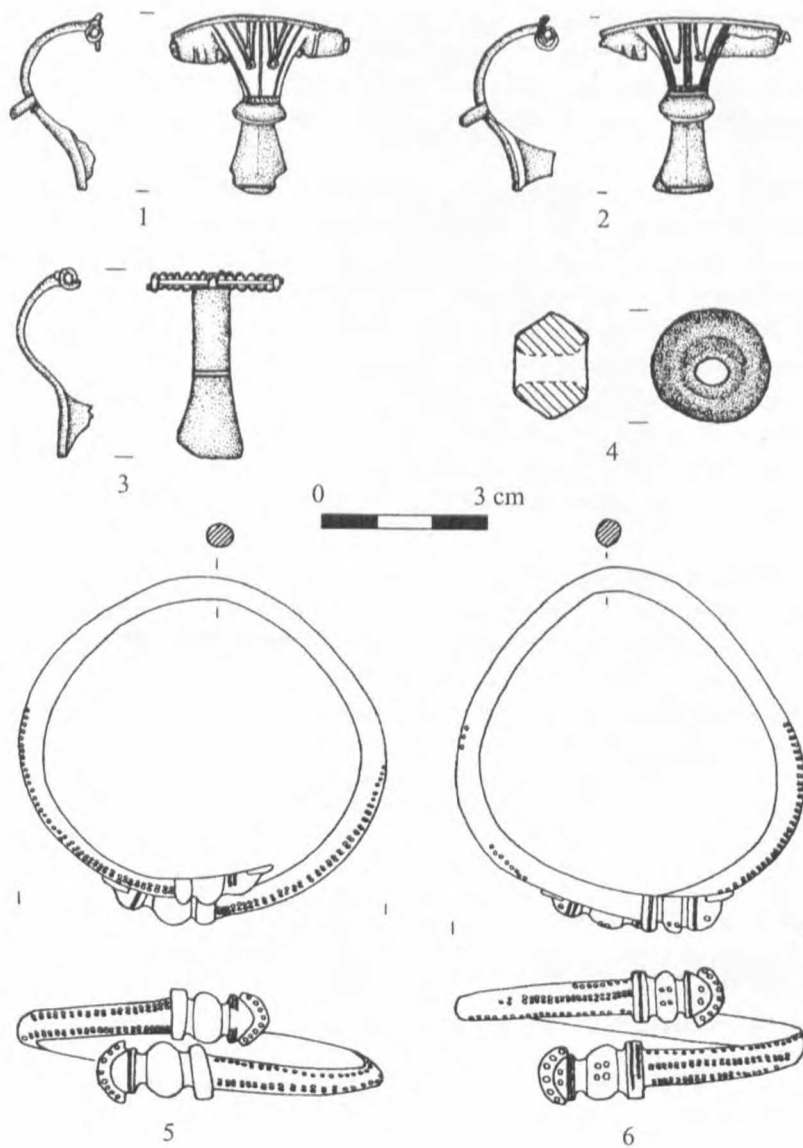
Wśród zabytków metalowych znalezionych w grobach w Babim Dole-Borczu w latach 1993–2003 najliczniejszą grupę stanowią zapinki, wszystkie wykonane z brązu i wszystkie znalezione w grobach szkieletowych. Z grobu 43 (ryc. 1) pochodzą dwie niewielkie fibule A. II 38 (ryc. 2: 1, 2) zdobione na kabłąku trójkątami zakończonymi kółkami koncentrycznymi i zapinka A. V, s. 10, z taśmowatym kabłąkiem i rozszerzoną nóżką (ryc. 2: 3). Taka sama kombinacja dwóch zapinek A. II 38, podobnych do okazów z Babiego Dołu i zapinki A. V, s. 10, znana jest z Pruszcza Gdańskiego, stan. 10, z grobu 168 (PIETRZAK 1997, s. 31, tabl. 60: 5, 6). Kilka niewielkich i zdobionych w ten sam sposób zapinek A. II 38 zostało znalezionych w grobie 87 w Kowalewku, pow. Oborniki wraz z zapinką A. V, s. 8, ale z grzebykiem ukształtowanym jak u niektórych fibul kolankowatych, będących najprawdopodobniej naśladownictwem fibul pannońskich (MĄCZYŃSKA 2001a), dalej w grobie 201 razem z zapinką A. V 120 (określone co prawda jako A. II 41, ze względu jednak na smukły kabłąk należą one raczej do typu A. 38) i w grobie 336, tym razem ze srebra, także z zapinką A. V 120 (SKORUPKA 2001, s. 34 n., tabl. 26: 1, 2; s. 60 n., tabl. 62: 1, 2; s. 89, tabl. 99: 1, 2).

Zapinki A. II 38 są w kulturze wielbarskiej formą przewodnią fazy B 2b (WOŁĄGIEWICZ 1981a, tabl. 23; GRABARCZYK 1997, s. 71, diagram I). Na tę samą fazę trzeba także datować fibule A. V, s. 10.

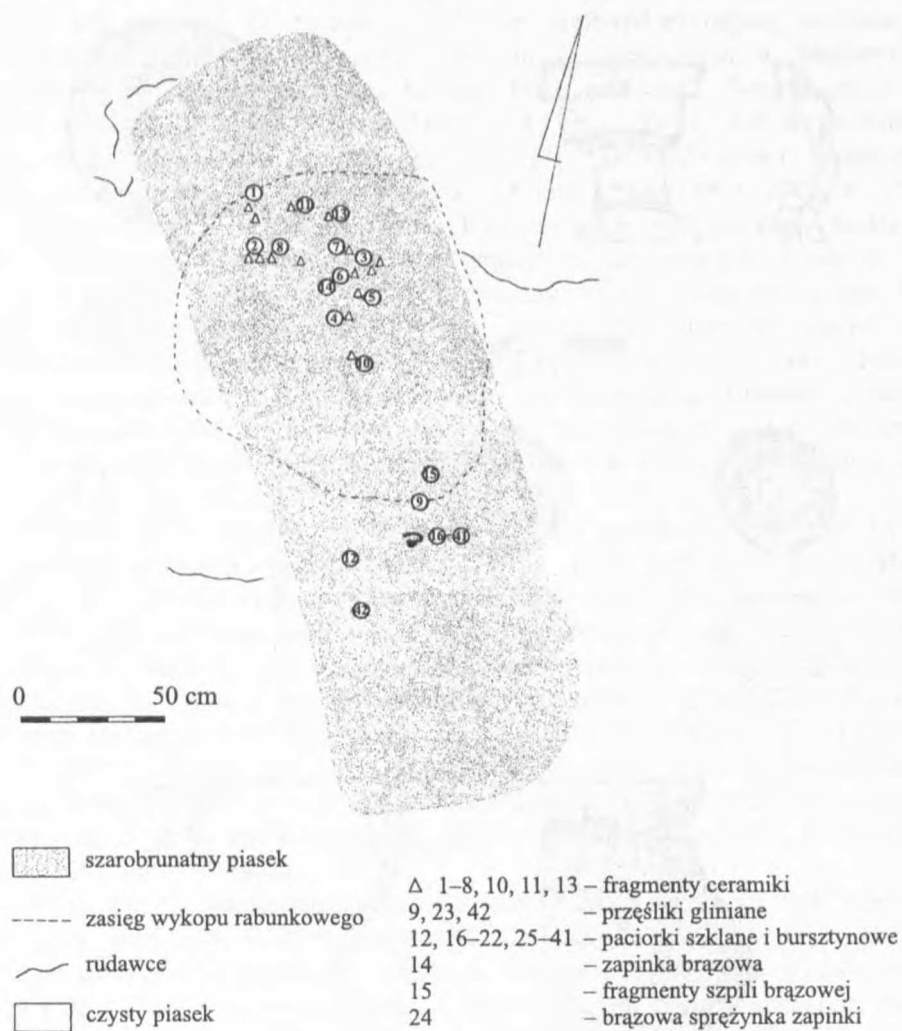

	rudoszary piasek	1	- zapinka brązowa A. V. s. 10 (przypuszczalne miejsce znalezienia)
	brunatne ślady tkaniny	2, 3	- bransolety brązowe
	rudawce	4	- fragmenty szpili brązowej
	czysty piasek	5	- zęby dolnej szczęki
		6, 8, 9	- zęby górnej szczęki
		7	- fragment czaszki (?)
		10	- przęślik gliniany
		11, 12	- zapinki brązowe A. II 38

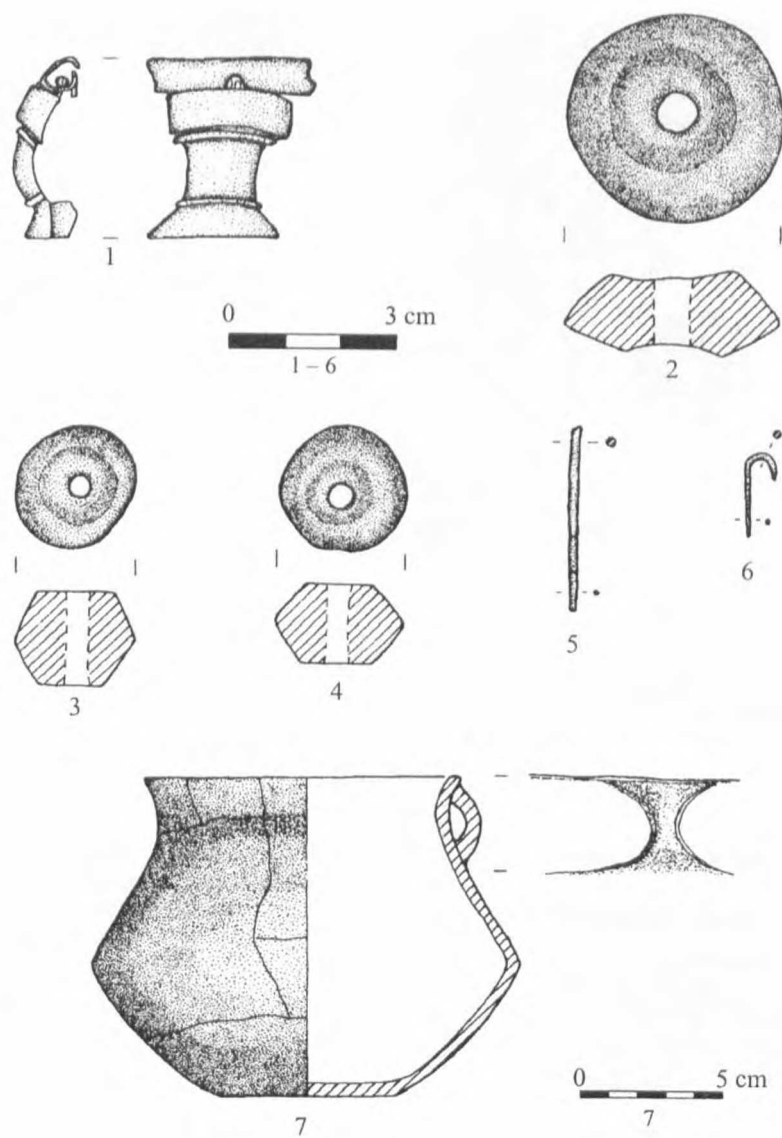
Ryc. 1. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Głębokość 120 cm. Poziom zabytków 160-165 cm
 Abb. 1. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 43. Tiefe 120 cm. Die Fundlage 160-165 cm

Ryc. 2. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 43. 1-3, 5, 6 – brąz; 4 – glina
 Abb. 2. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 43. 1-3, 5, 6 – Bronze; 4 – Ton

Ryc. 3. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 78. Głębokość 120 cm. Poziom zabytków 125-155 cm
 Abb. 3. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 78. Tiefe 120 cm. Die Fundlage 125-155 cm

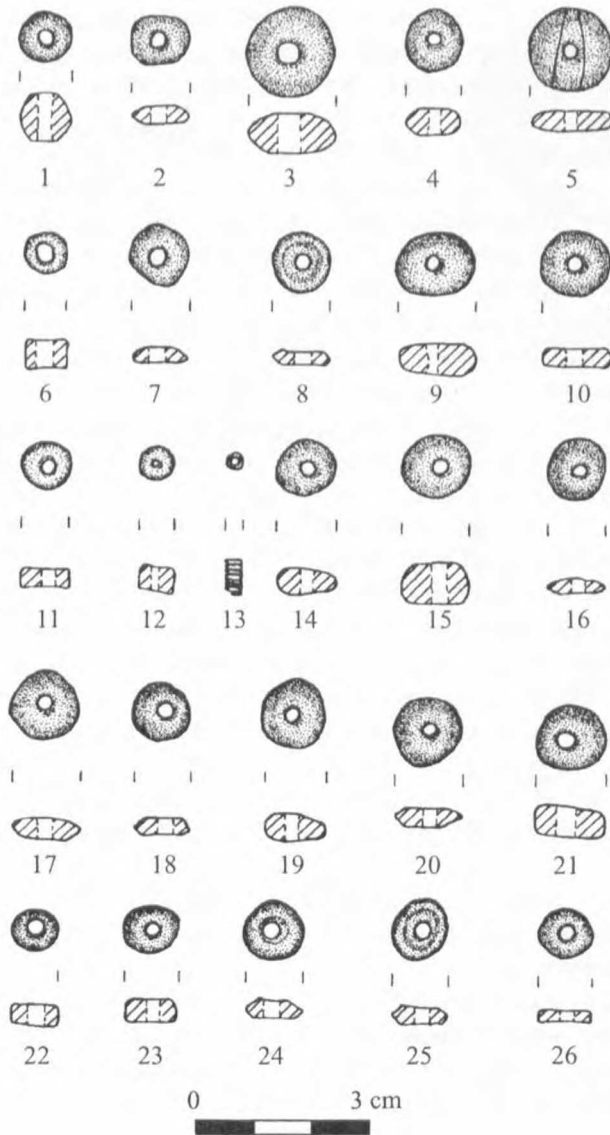

Ryc. 4. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 78. 1, 5, 6 – brąz; 7 – glina
 Abb. 4. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 78. 1, 5, 6 – Bronze; 7 – Ton

Z grobu 78 (ryc. 3), częściowo wyrabowanego, pochodzi brązowa zapinka A. V 130 (ryc. 4: 1), forma w kulturze wielbarskiej często spotykana. Najliczniejsze serie tych zapinek znane są z cmentarzysk w Malborku-Wielbarku – 7 egz. (TISCHLER, KEMKE 1902, tabl. 3: 1; Gothiskandza 2, 1940, s. 60, ryc. 2; SCHINDLER 1940, s. 87, ryc. 59: 7; ANDRZEJOWSKI, MARTENS 1996, s. 28 n., tabl. 28; 36; 1091; ANDRZEJOWSKI, BURSCHE 1997, s. 269, tabl. 7: 9), Kowalewku – 8 egz. (SKORUPKA 2001, s. 138) i z Kamienicy Szlacheckiej, pow. Kartuzy (nie publikowane badania M. Tuszyńskiej). Współcześnie z tymi zapinkami używane były fibule A. V, s. 1, z których typ A. 96 został znaleziony w wyrabowanym grobie 86 (ryc. 6: 5). Zapinka ta zdobiona jest ornamentem ukośnych nacięć na grzebykach, który jest najprawdopodobniej imitacją srebrnych folii zdobionych w ten sposób, a stosunkowo często spotykanych na fibulach tej serii (HAUPTMANN 1998, s. 162). Najpiękniejszymi przykładami takiego zdobienia są zapinki z Gronowa, pow. Koszalin, z grobu 4 w kurhanie 22 (WOŁĄGIEWICZ 1973, ryc. 23: a, 2, 3).

Zapinki A. V 130 i A. V 96 należą do form przewodnich fazy B 2/C 1 w kulturze wielbarskiej (GODŁOWSKI 1970, s. 37 n., tabl. 6; WOŁĄGIEWICZ 1981a, tabl. 23; GRABARCZYK 1997, s. 97, diagram 1; MACHAJEWSKI 1998, s. 192), przy czym pierwsze z nich występują jeszcze w fazie B 2c, a drugie – także w fazie C 1a, o czym świadczą zespoły z towarzyszącymi im zapinkami A. VII, s. 1, jak we wspomnianym grobie w Gronowie, w Kapuściskach Dolnych, pow. Bydgoszcz, grób IV (BLUME 1915, s. 11; KUCHENBUCH 1941, s. 133 n., ryc. 10), Odrach, pow. Chojnice, grób 112 (Kmicieński et alii 1968, tabl. 11: 112), Pruszcz Gdańskim, stan. 7, grób 274 (PIETRZAK 1988, ryc. 5: a, b) czy Kowalewku, grób 345 (SKORUPKA 2001, s. 92, tabl. 102: 345).

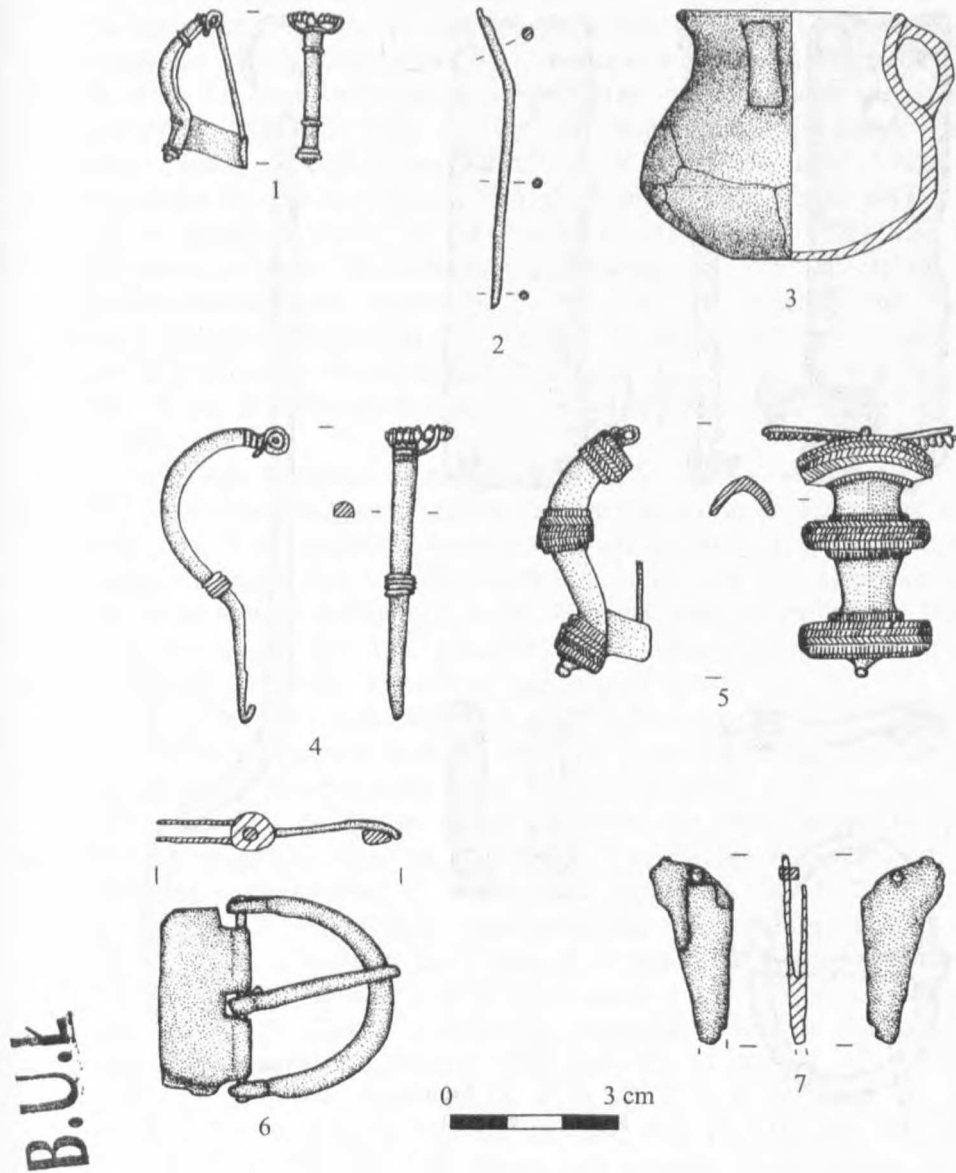
W grobie 73, najprawdopodobniej dziecięcym ze względu na małe rozmiary jamy grobowej, została znaleziona zapinka A. VII 201 (ryc. 6: 1), a w wyrabowanym grobie 76 – fibula A. 161 (ryc. 6: 4). Obydwie datowane są na fazę C 1a, przy czym zapinki A. 161 występują także w następnej fazie chronologicznej, wraz z fibulami A. VI 167–168 (GODŁOWSKI 1974, s. 29; 37 n.), a nawet w fazach C 2–C 3, o czym świadczą takie zespoły jak Grzybnica, grób 91, z zapinkami A. VI 2 z krótką pochewką (HAHULA, WOŁĄGIEWICZ 2001, s. 31, tabl. 69), Lubieszewo, pow. Nowy Dwór Gdański, grób 10, m. in. z monstrialnymi zapinkami A. VII, s. 4 (JONAKOWSKI 2001, ryc. 2), Pruszcz Gdański, stan. 5, grób 17, z zapinkami A. VI 170 i typu IX M. Mackepranga (TUSZYŃSKA 2000, s. 136 n., tabl. 2; MACKEPRANG 1943, s. 35 n.), czy Cecele, pow. Siemiatycze, grób 359, z *Bügelknopffibel* typu V,1 E. Meyera (JASKANIS 1996, s. 80, tabl. 42: 359; MEYER 1960, s. 231 n.). Krótka sprężynka naszej zapinki A. 161 pozwala ją datować raczej na wczesne stadium młodszego okresu rzymskiego.

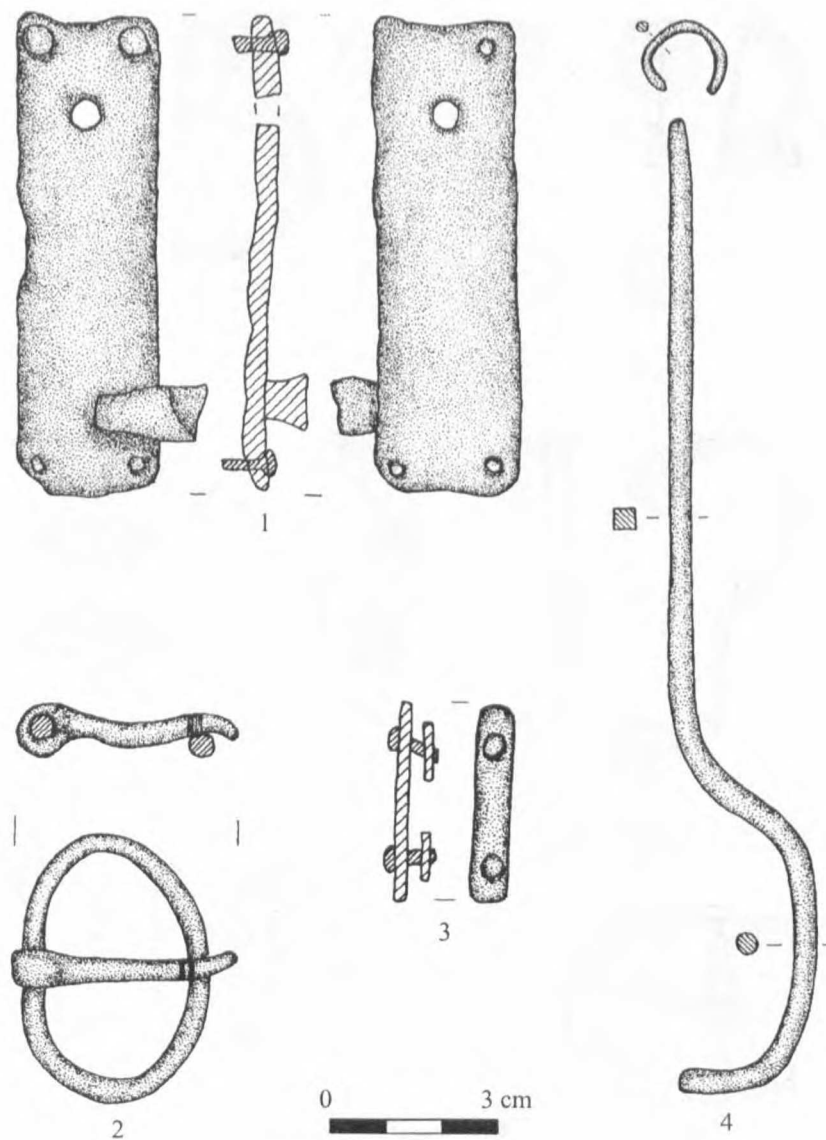
Ryc. 5. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuszy. Grób 78. 1, 8, 12 – szkło; 2–7, 9–11, 14–26 – bursztyn;
13 – brąz

Abb. 5. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuszy. Grab 78. 1, 8, 12 – Glas; 2–7, 9–11, 14–26 – Bernstein;
13 – Bronze

Ryc. 6. Babi Dół-Borc, pow. Kartuzy. 1-3 - grób 73; 4 - grób 76; 5 - grób 86;
6-7 - grób 87; 1-2, 4-7 - brąz; 3 - glina
Abb. 6. Babi Dół-Borc, Kr. Kartuzy. 1-3 - Grab 73; 4 - Grab 76; 5 - Grab 86;
6-7 - Grab 87; 1-2, 4-7 - Bronze; 3 - Ton

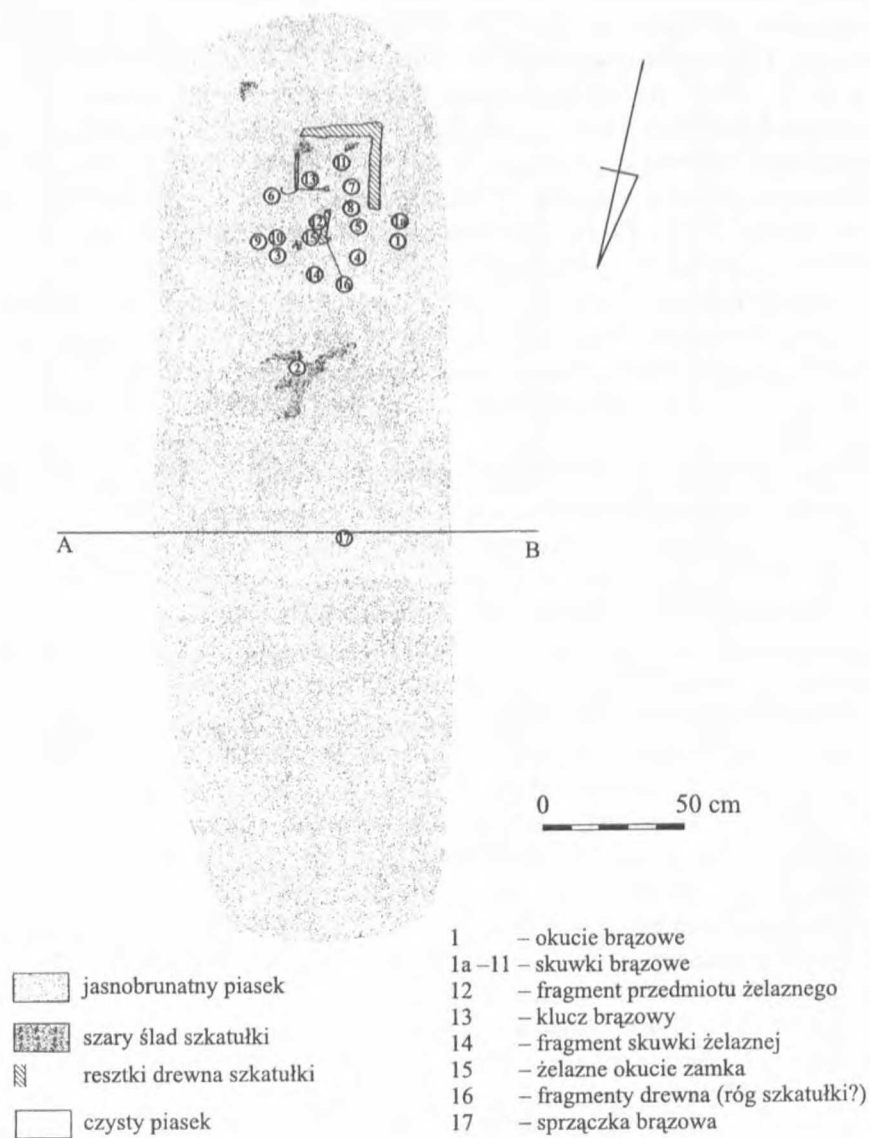

Ryc. 7. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 44. 1 – żelazo; 2-4 – brąz
 Abb. 7. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 44. 1 – Eisen; 2-4 – Bronze

Trzy sprzączki brązowe zostały odkryte w grobach 44, 77 i 87. Kolista sprzączka z grobu 44 (ryc. 7: 2) należy do typu C 13 R. Madydy-Legutko, którego występowanie w kulturze wielbarskiej przypada na fazy B 1–B 2, choć pojedyncze egzemplarze bywają datowane i później (MADYDA-LEGUTKO 1986, s. 19); jako okucie rzemienia służyło najprawdopodobniej niewielkie prostokątne okucie z dwoma nitami. Prostokątna sprzączka ze skuwką z grobu 77 reprezentuje z kolei typ G 15/16 i mieści się w fazach B 2b–C 1a (MADYDA-LEGUTKO 1986, s. 48 n.). Trzecia sprzączka, z grobu 87, półkolista ze skuwką (ryc. 6: 6), należy do bardzo rozpowszechnionego typu D 17 o szerokich ramach chronologicznych (MADYDA-LEGUTKO 1986, s. 30). Towarzyszący jej fragment górnej części brązowego okucia końca pasa (ryc. 6: 7) może należeć do typu O lub J II K. RADDATZA (1957, s. 81–99; MADYDA-LEGUTKO 1977, s. 380–386).

W grobie 44, prócz wspomnianej sprzączki, zostały odkryte części szkatułki: prosty klucz brązowy, prostokątne żelazne okucie zamka, okucie brązowe (ryc. 7: 1, 3, 4) i około 30 drobnych skuwek brązowych, spajających drewno szkatułki, której ślad i resztki drewna zachowały się w miejscu poniżej stóp nie zachowanego szkieletu (ryc. 8). Wymiary owej szkatułki, czy też raczej skrzynki, mogły być dość pokaźne, gdyż – sądząc z zachowanych resztek – długość jej mogła wynosić co najmniej 50 cm.

W grobie 39 znaleziono dwie gładkie brązowe bransolety sztabkowate o lekko rozszerzonych końcach (ryc. 10: 1, 2). Ich chronologia została po raz pierwszy sprecyzowana przez E. BLUME (1912, s. 61 n., ryc. 73–75), który uznał je za formy charakterystyczne dla wyróżnionej przez siebie najstarszej grupy, raczej jej środkowego i młodszego odcinka, czyli fazy B młodszej i najmłodszej – w obecnym ujęciu dla faz B 2a i b. Takie datowanie potwierdza długa seria bransolet z Lubowidza, gdzie pochodzą one tylko z jednego grobu z fazy B 1 (grób 280; WOŁĄGIEWICZ 1995, tabl. 22: 280.5), dwóch z fazy B 2c (grób 2 i 77; WOŁĄGIEWICZ 1995, tabl. 2: 3,4; 13: 77,4.5), podczas gdy wszystkie pozostałe datowane są na fazę B 2a i b (WOŁĄGIEWICZ 1995, grób 13, 23, 30, 40, 52, 77, 86, 102, 109, 127, 192, 298 – tabl. 5: 13, 1, 2; 23: 3, 4; 8: 30, 4; 9: 40, 3,4; 10: 52, 4,5; 13: 77, 4,5; 14: 86, 3,4; 16: 102, 4,5; 17: 109, 4,5; 19: 127, 3,4; 23: 192, 4, 5; 33: 298, 1,2). Mogą one jednakże trwać jeszcze w fazie B 2/C 1, jak wynika z zawartości grobu 1 w Lwówku, z zapinkami A. V 120 i A. II 41 (GAŁĘZOWSKA 1995, s. 178, ryc. 2: 9) i grobu 4 z Janowa, pow. Brodnica, z fibulami A. V 126 i A. V 96 (HAHULA 1992, s. 144, tabl. 2: 1, 31).

Ryc. 8. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 44. Głębokość 165–175 cm. Poziom zabytków:

1 – 160 cm, 1a-17 – 170–180 cm

Abb. 8. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 44. Tiefe 165–175 cm. Fundlage:

1 – 160 cm, 1a-17 – 170–180 cm

Druga para bransolet brązowych z główkami trójkątno-półkolistymi, zdobiona kóleczkami, pochodzi z grobu 43 (ryc. 2: 5, 6), a towarzyszyły im zapinki A. II 38 i A. V, s. 10, wszystkie we fragmentach cienkiej tkaniny wełnianej (MAIK 1994). Są to egzemplarze węzowate typu I E. BLUME (1912, s. 64 n., ryc. 78–79) i również typu I T. WÓJCIKA (1978, s. 45–47, 65, 88 n., tabl. 1). Pozostawały one w użyciu w fazie B 2a i b. Zestaw zbliżony do odnalezionego w grobie 43 prezentuje inwentarz pochówku 336 z Kowalewka, z tym że zarówno same bransolety, jak i dwie zapinki A. II 38 tego samego wariantu, jak w Babim Dole, wykonane są ze srebra, a bardziej luksusowy charakter nadaje temu zespołowi złoty wisiorek gruszkowaty. Zamiast zapinki A. V, s. 10, w Kowalewku jako trzecia fibula wystąpił typ A. V 120. W obu grobach na ramionach zmarłych leżało po jednej zapince A. II 38, a trzecia na piersi (ryc. 1). Interesujące jest, że według analizy antropologicznej w Kowalewku został pochowany mężczyzna w wieku 40–50 lat (SKORUPKA 2001, s. 89, tabl. 99). Płeć zmarłego osobnika z grobu 43 w Babim Dole nie została ustalona.

Dwa złote, gładkie pierścienie z grobu 48 typu 2 i 3 według Ch. BECKMANN (1969, s. 26 n., tabl. 1: 2, 3) i K. ANDERSSONA (1993, s. 32n., ryc. 46) zostały już opublikowane (MĄCZYŃSKA 1999). Były one jedynym wyposażeniem wyrobionego grobu szkieletowego i datowane być mogą na podstawie analogii na fazy B 2 i C 1 (GAŁĘZOWSKA 2000, s. 235), a ich średnica świadczy o tym, że były noszone raczej przez mężczyznę.

W grobie 78, pomimo wyrobienia, zachowały się liczne przedmioty, przy czym w południowej części grobu, najwyraźniej przerzucony z okolic głowy, leżał czterokrotnie zwinięty fragment kolia (ryc. 3; 5) złożony z trzech paciorków szklanych typów TM 2, 22 i 22, 23 bursztynowych typów TM 388–391 (TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, tabl. 1; 15), w tym kilku z resztkami nitki wełnianej, oraz fragmentu brązowej szpili od zapinki. Grób ten zawierał także wspomnianą już zapinkę brązową A. V 130 z resztkami tkaniny wełnianej leżącą najprawdopodobniej na piersi zmarłej, podczas gdy druga, która prawie na pewno powinna się była w tym zespole znajdować, została zrabowana. W skład zespołu wchodziły także trzy przęśliki, fragment szpili haczykowej z brązu i fragment drugiej szpili brązowej (ryc. 4: 2–6), a także małe naczynie grupy XVIA R. WOŁĄGIEWICZA (1993, s. 26, tabl. 33), datowane w ramach faz B 2/C 1–C 2 (ryc. 4: 7).

Kolejne niewielkie naczynie pochodzi z grobu 73 (ryc. 6: 3), znalezione tam wraz z zapinką A. VII 201 (rys. 6: 1). Jest ono lekko asymetryczne, ale z jednej strony ma cylindryczny pas na brzuścu, co pozwala zaliczyć je do grupy VID R. WOŁĄGIEWICZA (1993, s. 26, tabl. 21).

Jedynym wyposażeniem grobu 70 jest była dwuuszna popielnica (ryc. 9: 2) grupy II R. WOŁĄGIEWICZA (1993, s. 13, 26, tabl. 5–7), datowanej przez tego autora na okres od fazy B 1 po C 1b, zwłaszcza jednak na fazę B 2/C 1.

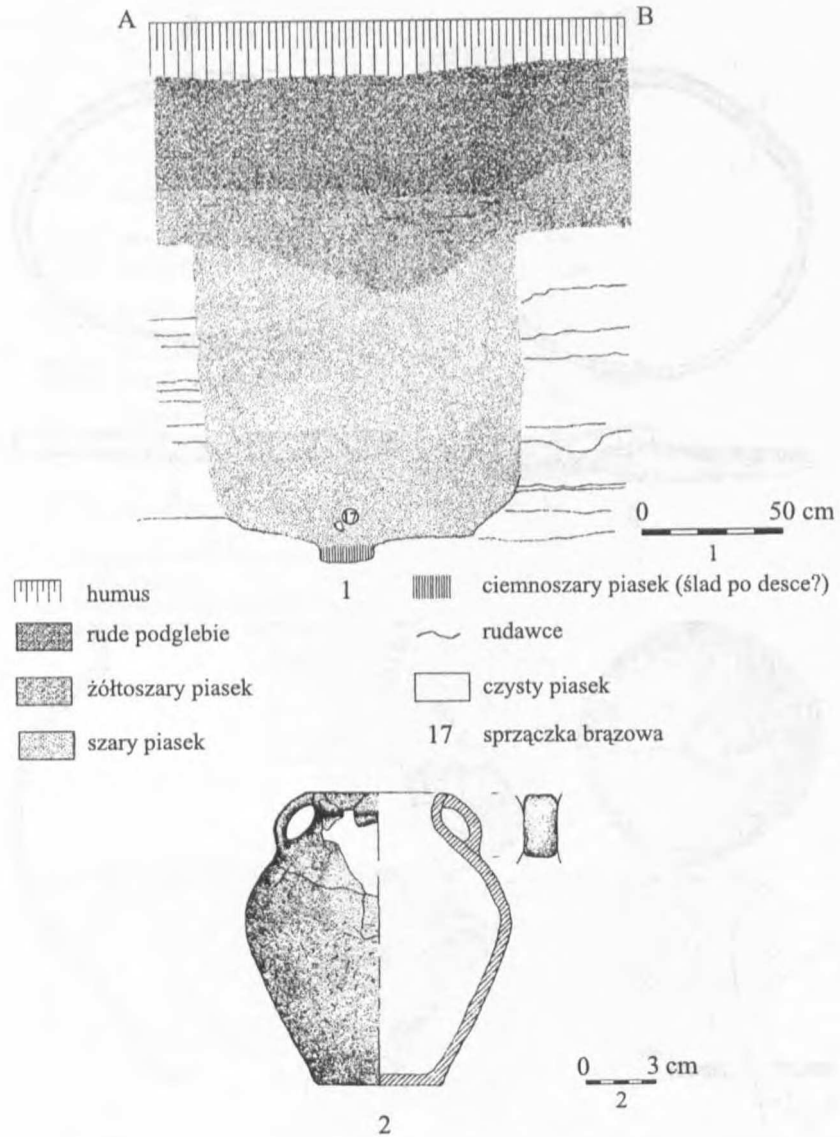
W odległości około 600 m na zachód od cmentarzyska, w lesie prywatnym, odkryto przypadkowo niezwykle dużą popielnicę o wysokości 52 cm, z dolną częścią chropowatą (ryc.10: 4), oznaczoną jako grób A. Naczynie to należy do grupy IV waz według R. WOŁĄGIEWICZA (1993, s. 13 n., 26), datowanych na fazy B 2–C1b/C 2. Prócz ciałopalenia nie zawierało ono żadnego innego wyposażenia. Ze względu na brak możliwości przeprowadzenia choćby wykopu sondażowego, nie wiadomo, czy znajdują się tam jeszcze inne groby i w jakim stosunku pozostają one do cmentarzyska na stanowisku 2*.

Ponad połowa odkrytych w ostatnich dziesięciu latach pochówków szkieletowych miała wkopy rabunkowe, obejmujące północne i środkowe części jam grobowych, a sięgające do samego dna (np. grób 41, 75, 78 – ryc. 11; 12; 3). W grobie 48 ze wspomnianymi wyżej pierścieniami zmarły leżał we wschodniej części szerokiej jamy grobowej i tylko w tę część został wymierzony wkop rabunkowy. Potwierdza to tezę, że rabowanie grobów odbywało się w krótkim czasie po pogrzebie, gdy położenie grobu, a także zmarłego w nim, było bardzo dobrze znane. Rabowane były zwykle groby o jamach dużych rozmiarów, o długości od 2,50 do 3 m i więcej, z czego można wnioskować, że były to obiekty o bogatym wyposażeniu, jak o tym świadczą także prawdopodobnie niezauważone i znajdujące się zapewne pod szkieletem dwa złote pierścienie w grobie 48. Część kolii z paciorków w grobie 78, jak już wspomniano, usytuowana w jamie grobowej na południe od większości zabytków, sprawiała wrażenie wyrzuconej z okolic głowy. W dolnych partiach jam grobowych zalegały niekiedy duże kamienie, pochodzące z górnych poziomów, które zostały następnie wrzucone do grobu po dokonaniu rabunku.

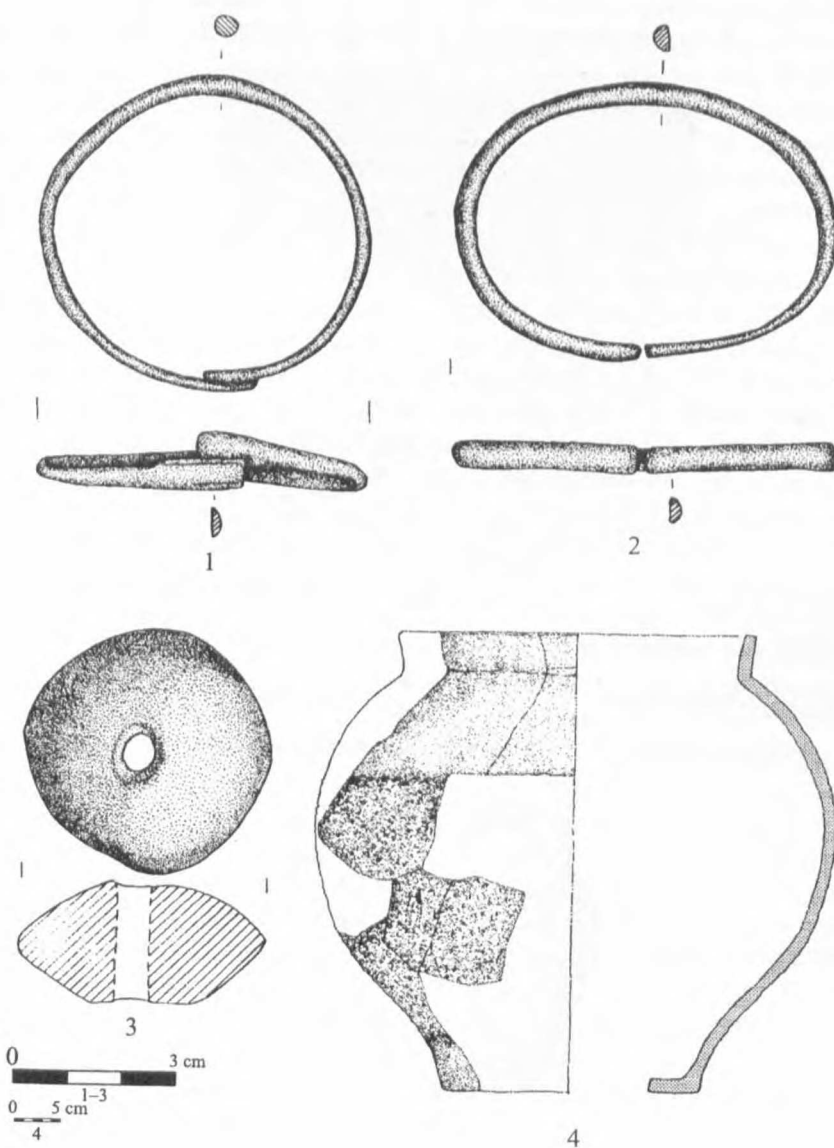
W grobie 44 (ryc. 9) pośrodku na dnie jamy znajdował się szarawy występ o szerokości 20 cm i grubości 7 cm, będący prawdopodobnie śladem deski podłożonej pod ciało. Z kolei na dnie profilu grobu 75 (ryc. 12) zalegała zbita warstwa rudego piasku, pochodząca zapewne z rozłożonego drewna.

Bardzo interesująco przedstawiają się dwa miejsca obróbki stela, odkryte na cmentarzysku. Pierwsze z nich (obiekt 42, ryc. 13) składało się z trzech większych skupisk granitowych płaskich odłupków, niekiedy dużych rozmiarów, usytuowanych w odległości 180, 160 i 60 cm od siebie oraz pojedynczych, rozrzuconych dookoła. Zalegały one bardzo płytko, na głębokości 20–40 cm. Pod największym skupiskiem, złożonym z dwóch warstw odłupków, znajdowały się ślady popiołu. Wiele z tych odłupków było silnie pokruszonych, co wskazuje na przebywanie w wysokiej temperaturze.

* W latach 2004–2005 odkryto tam kilka grobów kultury aksyrskiej (badania dr Anny Strobin).

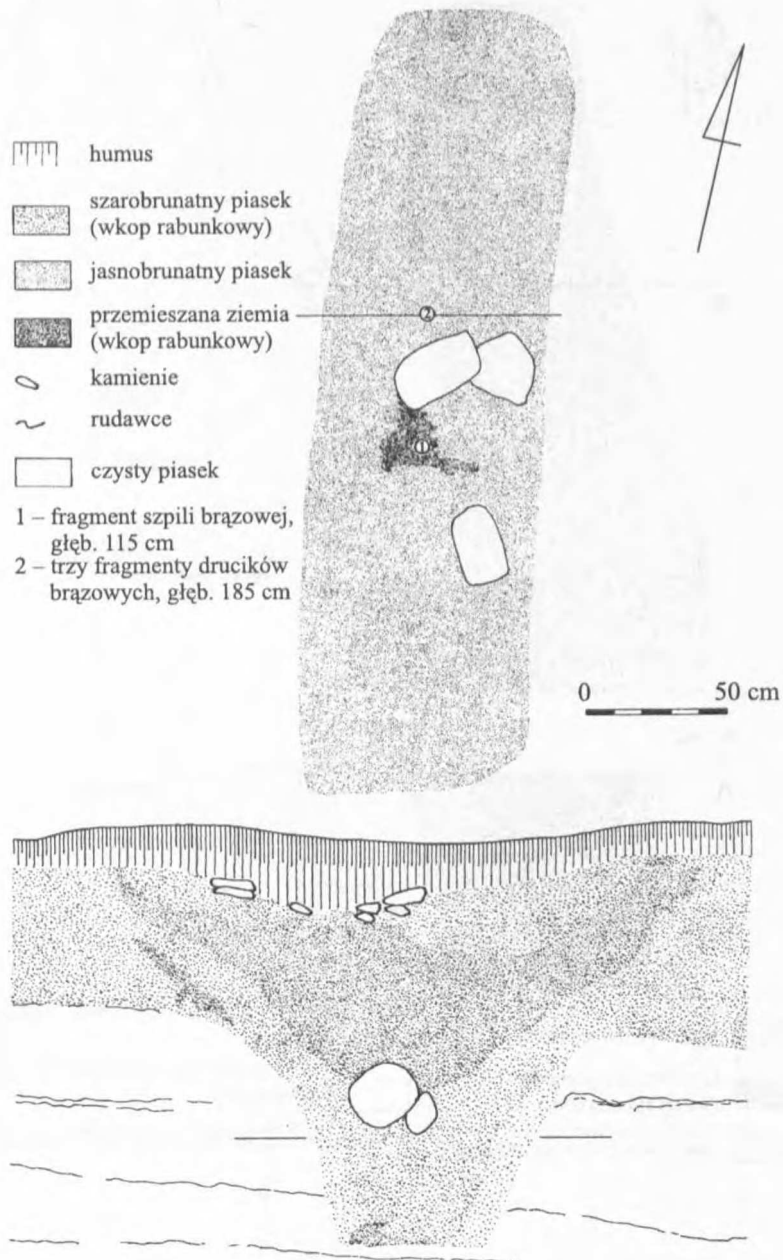

Ryc. 9. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. 1 – grób 44; 2 – grób 70
 Abb. 9. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. 1 – Grab 44; 2 – Grab 70

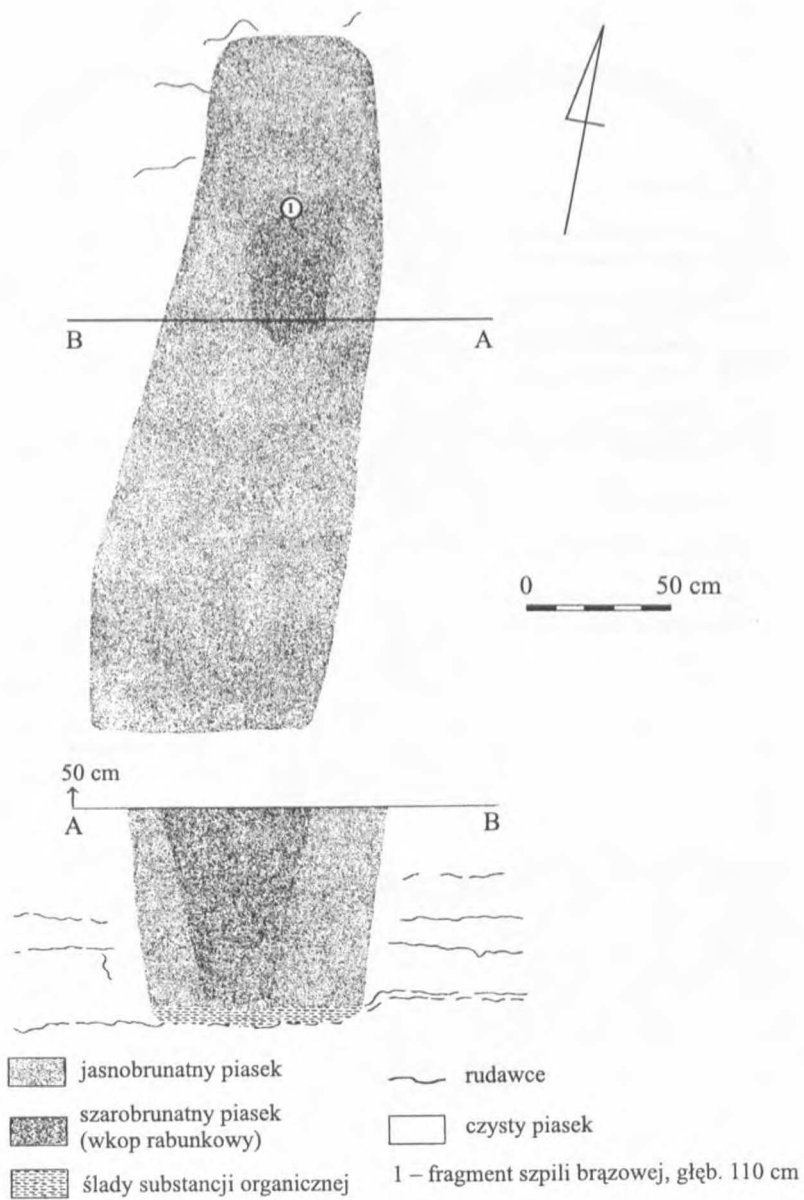

Ryc. 10. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. 1-3 - grób 39; 4 - grób A 1-2 - brąz; 3-4 - glina
 Abb. 10. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. 1-3 - Grab 39; 4 - Grab A. 1-2 - Bronze; 3-4 - Ton

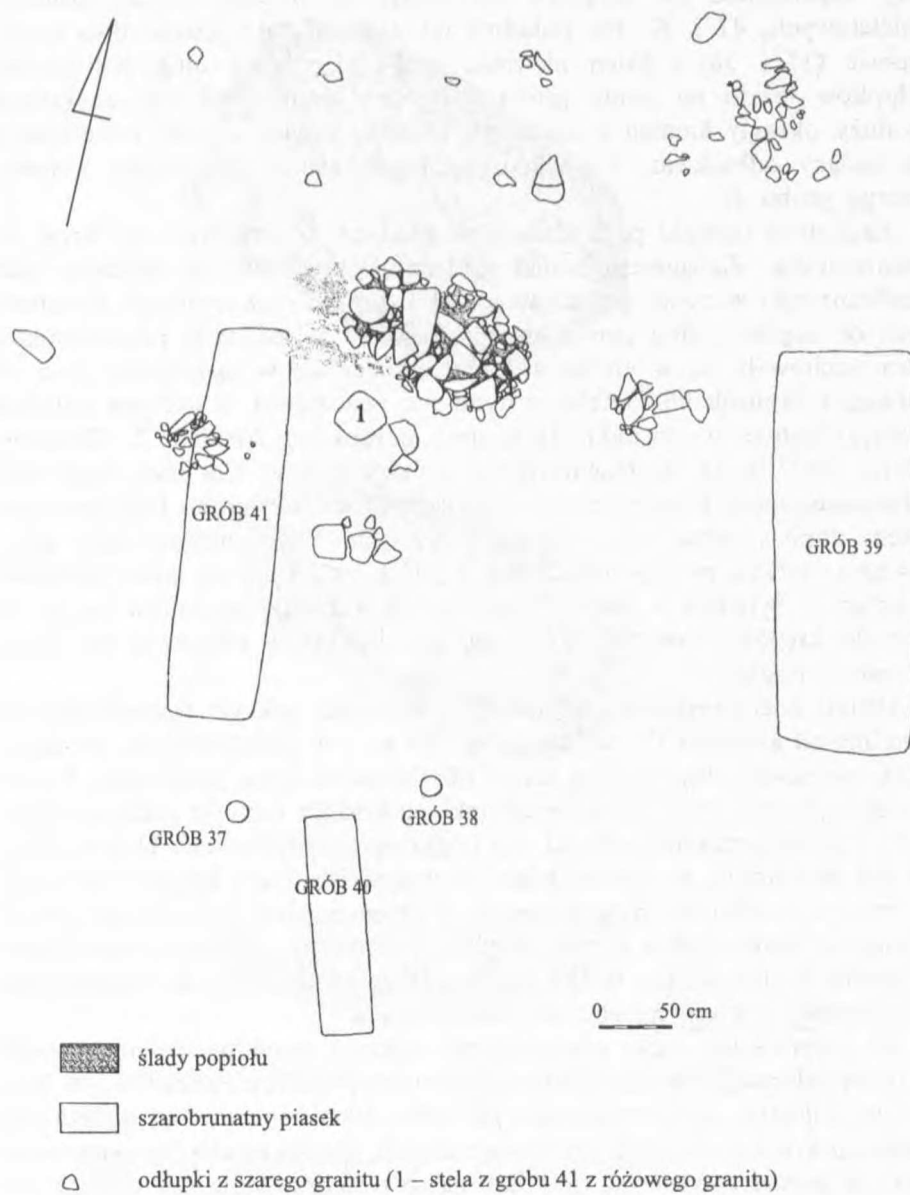

Ryc. 11. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 41. Głębokość 130 cm
 Abb. 11. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 41. Tiefe 130 cm

Ryc. 12. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Grób 75. Głębokość 110 cm
 Abb. 12. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Grab 75. Tiefe 110 cm

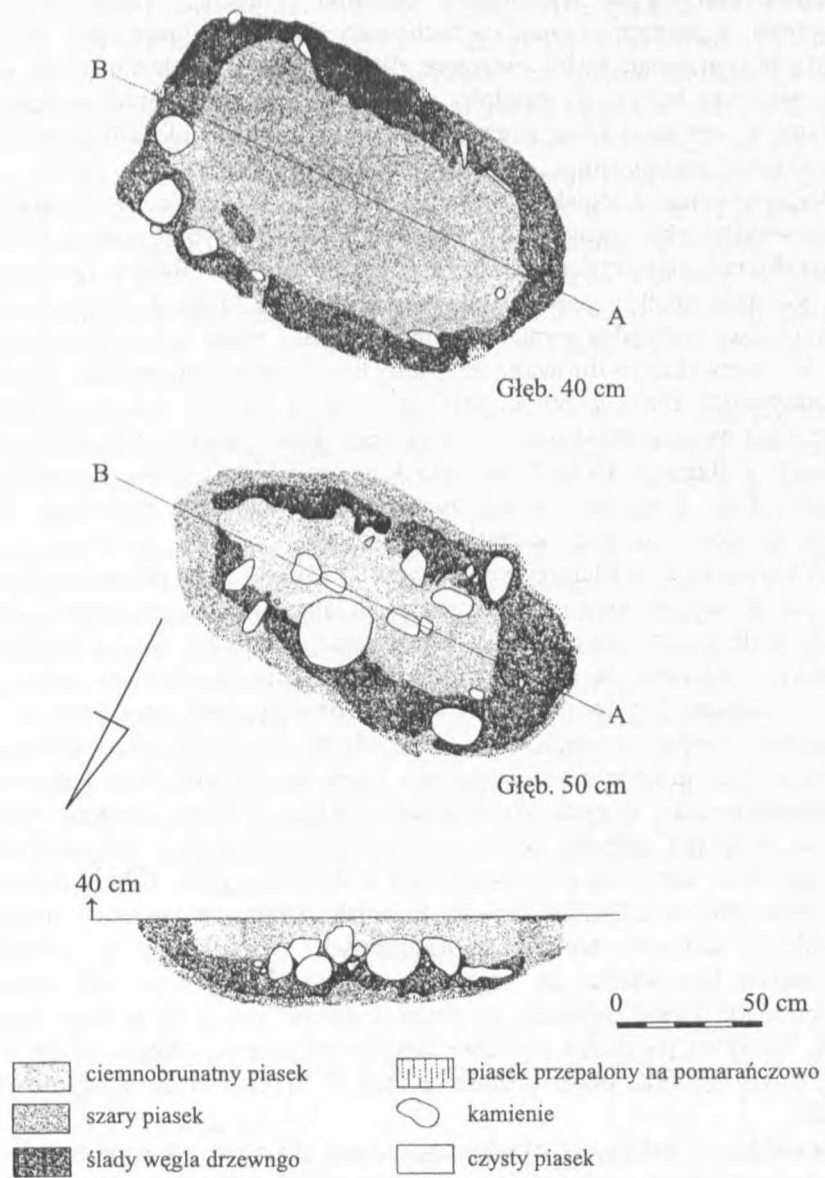
Ryc. 13. Babi Dół-Borcz, pow. Kartuzy. Obiekt 42. Głębokość 10–40 cm.
 Abb. 13. Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy. Objekt 42. Tiefe 10–40 cm

Trzy wspomniane ich skupiska znajdowały się między dwoma grobami szkieletowymi, 41 i 39. Na południe od nich odkryto jeszcze dwa groby jamowe (37 i 38) i jeden niewielki grób szkieletowy (40). Kilkanaście odłupków leżało na jamie grobu 41, a na wschód od niej znajdował się duży okrągły kamień z różowego granitu, jedyny w całej koncentracji nie będący odłupkiem, a pochodzący najpewniej z doszczętnie wyrobwanego grobu 41.

Znalezione odłupki pochodziły z obróbki stel, tworzących trzy kręgi na cmentarzysku. Zaleganie ich nad grobem 41 świadczy, że niektóre stele obrabiane były w czasie, gdy na stanowisku chowano już zmarłych. Fragment szpili od zapinki i trzy cienkie druciki brązowe są jedynymi przedmiotami, które zachowały się w grobie 41, a znajdujący się w sąsiedztwie grób 39 z dwiema bransoletami sztabkowatymi nie pozostawał w żadnym układzie stratygraficznym w stosunku do skupisk odłupków. Zdaniem T. GRABAR-CZYKA (1997, s. 28) na cmentarzysku w Odrach, pow. Chojnice, kręgi były najwcześniejszymi konstrukcjami i miejsce pod nie wybierano jako pierwsze, potem dopiero poza nimi chowano zmarłych. W późniejszej fazie użytkowania obiektu, począwszy od fazy B 2/C 1, pojawiają się także pochówki w kręgach. Sytuacja w Babim Dole-Borczu wskazuje natomiast na to, że stele do kręgów obrabiano wówczas, gdy już jakieś pochówki na cmentarzysku istniały.

Drugie miejsce obróbki stel (obiekt 85) zostało odkryte bezpośrednio na południe od kurhanu IV, badanego w 1980 r., a w sąsiedztwie nie wystąpiły żadne pochówki płaskie. Tym razem obrabiano tu tylko jedną stelę, z czerwonego granitu, gdyż wszystkie odłupki pochodziły raczej z jednego bloku. Steli, z której pochodzą odłupki, nie udało się zidentyfikować. Dziś może to już być niemożliwe, a wyraźne braki we wszystkich trzech kręgach wskazują, że stele w przeszłości były zabierane z cmentarzyska i to aż do niezbyt dawnych czasów. Jedna z nich znajduje się bowiem w podmurówce domu w pobliskim przysiółku, druga stoi na skrzyżowaniu dwóch leśnych dróg w odległości kilkuset metrów od cmentarzyska.

W południowej części cmentarzyska odkryto ponadto siedem palenisk o różnej orientacji, tworzących rodzaj szerokiego półkola, poza którym brak już jest obiektów grobowych i one prawdopodobnie wyznaczają południową granicę nekropoli. Ta część obiektu nie została jeszcze przebadana całkowicie i można jeszcze spodziewać się kilku takich palenisk. Mają one stosunkowo jednolitą konstrukcję, którą omówimy na przykładzie obiektu 51 (ryc. 14), kształtu prostokątnego o wymiarach 1,50 × 0,95 cm, z silnie przepaloną czarną ziemią na obrzeżach i warstwą przepalonego na pomarańczowo piasku. We wnętrzu paleniska zalegały dwie warstwy bruku kamiennego, również ze śladami działania ognia. Nieckowate wypełnisko sięgało do głębokości 70 cm od powierzchni. Z palenisk tych pochodzi niewielka ilość

Ryc. 14. Babi Dół-Borc, pow. Kartuzy. Palenisko 51
 Abb. 14. Babi Dół-Borc, Kr. Kartuzy. Feuerstelle 51

niecharakterystycznych fragmentów ceramiki i niekiedy duża ilość węgla drzewnego; w jednym przypadku zachowały się cienkie bierwiona. W dwóch obiektach znaleziono kości zwierzęce. Wnętrze tych obiektów miało zwykle dużo jaśniejszą barwę, co mogłoby świadczyć o tym, że popiół z nich został wybrany, a one same przez dłuższy czas stały otwarte i ulegały stopniowemu zapływowaniu i zasypywaniu.

Występowanie palenisk w obrębie cmentarzysk kultury wielbarskiej nie jest zjawiskiem zbyt częstym. Na cmentarzysku w Grzybnicy, pow. Koszalin, o charakterze najbardziej zbliżonym do nekropoli w Babim Dole-Borczu, dwa podobne obiekty zostały odkryte na obrzeżu kręgu I, jeden w środku kręgu II, dwa pomiędzy wymienionymi kręgami i jeden w kręgu otaczającym grób 93, wszystkie usytuowane w północnej części cmentarzyska (HAHULA, WOŁĄGIEWICZ 2001, s. 60 n., tabl. 2; 3; 5; 6; 73; 74; ryc. 3). Miały one służyć jako miejsca spalania, gdyż zawierały kości ludzkie. Natomiast w paleniskach z Babiego Dołu brak było kości ludzkich i tylko w obiekcie 47 odkryto duże fragmenty kości zwierzęcych. Wybranie wypełnisk mogło jednak spowodować brak szczątków kostnych.

W kurhanie 2 w Pielgrzymowie, pow. Nidzica, poza płaszczem kamiennym, ale w obrębie kręgu koncentrycznego otaczającego ten obiekt, odkryte zostały dwie prostokątne jamy z kamieniami, niewielką ilością fragmentów ceramiki i węglami drzewnymi. Zostały one zinterpretowane jako „jamy z wyposażeniem”, natomiast dwa kolejne obiekty, pod płaszczem, z silnie przepaloną ziemią na obrzeżach, zawierały skorupy naczyń, spalone kości (nie wiadomo, ludzkie czy zwierzęce) i jeden ząb koński. Te z kolei zostały potraktowane jako miejsca spalania zwłok (HÜLLE 1940). Wreszcie największe dwa skupiska palenisk, jedno rusztowe z konstrukcją z bierwion, drugie z kamieniami, znane są z cmentarzyska w Krośnie, pow. Elbląg (OKULICZ, BURSCHE 1987, s. 223–229, ryc. 2). Paleniska rusztowe zawierały fragmenty ceramiki i nieliczne, drobne, spalone kości, podczas gdy w paleniskach kamiennych, jak wynika ze wstępnego sprawozdania, brak było materiału kostnego, ale i one uważane są przez autorów raczej za miejsca spalania zwłok. Podobne paleniska rusztowe zostały odkryte na cmentarzysku w Kitkach, pow. Nidzica, obok grobów z fazy C 2 (OKULICZ, BURSCHE 1987, s. 226).

Paleniska z Babiego Dołu-Borcza należą do typu „kamiennych”. Wobec stwierdzonego wybierania wypełnisk, brak szczątków kostnych nie stanowi przeszkody dla ewentualnego uznania ich za miejsca spalania zwłok. Większe wątpliwości budzą niewielkie rozmiary niektórych z nich na cytowanych stanowiskach. I tak w Babim Dole długość palenisk wahała się między 1,10 a 1,90 m, w Pielgrzymowie odpowiednio 1,20 do 2 m, w Grzybnicy 1,50 do 2,10 m, w Krośnie 1,35 do 1,80 m w przypadku palenisk rusztowych, 0,70 do 1,10 m w przypadku kamiennych. Roz-

miary stosu były na pewno dużo większe w przypadku spalania osoby dorosłej, mniejsze, gdy palono zwłoki dziecka. Z dużymi zastrzeżeniami można by jednak uznać paleniska z Babiego Dołu-Borcza za miejsca spalania zmarłych.

Interesujące wyniki przyniosły badania mineralogiczne stel i odlupków pochodzących z ich obróbki, a także analiza mineralogiczna kości z grobów jamowych 82 i 83, z których jeden tylko zawierał wyposażenie w postaci przęślika (artykuły M. Pawlikowskiego w tym samym tomie). Na podstawie stopnia mineralizacji kości określony został wiek osobnika z grobu 82 jako dziecięcy, a z grobu 83, z przęślikiem, jako osoby dorosłej. Wyniki te zostały porównane z analizami antropologicznymi przeprowadzonymi przez dr W. Lorkiewicza, przy czym okazało się, że grób 82 zawierał szczątki osobnika dorosłego, a grób 83 – dziecka.

Dotychczasowe badania na cmentarzysku pozostawiają wiele problemów nie rozwiązanych. Ze względu na brak możliwości szczegółowej analizy w tym artykule, będącym sprawozdaniem z badań, pozostawiamy nie omówiony dokładniej problem rabowania grobów, który na podstawie bardzo szczegółowej dokumentacji polowej dostarcza i dostarczać będzie bardzo interesujących obserwacji, dalej rozplanowanie cmentarzyska, ciągle jeszcze dalekiego od całkowitego przebadania. Natomiast okres użytkowania nekropoli na podstawie dotychczas odkrytych pochówków jest zgodny z dotychczasowymi obserwacjami dotyczącymi cmentarzysk z Pojezierza Kaszubskiego i Krajeńskiego i zamyka się w ramach faz B 2a (w niektórych przypadkach schyłku fazy B 1) do fazy B 2/C1–C1a (WOŁĄGIEWICZ 1981b, s. 85, tab. 1, 1986; GRABARCZYK 1997, s. 97 n., diagram 3), a nieliczne zespoły z faz C 1b–C 2 świadczą o pozostaniu bardzo niewielkich grup, chowających swych zmarłych na opuszczonych już przez większość ludności cmentarzach.

LITERATURA

ANDERSSON K.

1993 *Romartida guldsmede i Norden II. Fingerringar*. Occasional Papers in Archaeology 6. Uppsala.

ANDRZEJOWSKI J., BURSICHE A.

1987 *Archeologia biblioteczna. Cmentarzyska kultury wielbarskiej w Krośnie, stanowisko 1 i w Wielbarku, woj. elbląskie, [w:] Badania archeologiczne w woj. elbląskim w latach 1980–1983*. Malbork, s. 233–277.

ANDRZEJOWSKI J., MARTENS J.

1996 *The Wielbark Cemetery. Information on Unpublished Material from the Personal Files of Carl-Axel Moberg*. *Studia Gothica* 1, s. 19–72.

BECKMANN CH.

1969 *Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im freien Germanien*. *Saalburg-Jahrbuch* 26, s. 5–106.

- BLUME E.
1912 *Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit. 1. Text.* Mannus-Bibliothek 8. Würzburg.
- BLUME E.
1915 *Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit. 2. Material.* Mannus-Bibliothek 14. Würzburg.
- GAŁĘZOWSKA A.
1995 *Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich w Lwówku, woj. poznańskie, w świetle nowych ustaleń.* Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne 3, s. 175–187.
- GAŁĘZOWSKA A.
2000 *Złoty pierścień z Mgowa, gm. Płużnica, byłe woj. toruńskie.* Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne 5, s. 225–250.
- GODŁOWSKI K.
1970 *The Chronology of the Late Roman and Early Migration Periods in Central Europe.* Prace Archeologiczne 11, Kraków.
- GODŁOWSKI K.
1974 *Chronologia okresu późnorzymskiego i wczesnego okresu wędrówek ludów w Polsce północno-wschodniej.* Rocznik Białostocki 12, s. 9–107.
- GRABARCZYK T.
1997 *Kultura wielbarska na Pojezierzach Krajeńskim i Kaszubskim.* Łódź.
- HÜLLE W.
1940 *Ein ostgermanisches Hügelgrab bei Pilgramsdorf.* Mannus 32, s. 154–165.
- HAHULA K.
1992 *Cmentarzysko kultury wielbarskiej w Janowie, woj. toruńskie.* Wiadomości Archeologiczne 53, s. 141–155.
- HAHULA K., WOLAĞIEWICZ R.
2001 *Grzybnica. Ein Gräberfeld mit Steinkreisen der Wielbark-Kultur in Pommern.* Monumenta Archaeologica Barbarica 8. Warszawa.
- HAUPTMANN T.
1998 *Studien zu den Dreisprossenfibeln.* [w:] Kunow J. (Hg.), *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren.* Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf, s. 159–173.
- JASKANIS J.
1996 *Cecel. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen.* Monumenta Archaeologica Barbarica 2. Kraków.
- JONAKOWSKI M.
2001 *Grób szkieletowy kultury wielbarskiej z cmentarzyska w Lubieszewie, pow. Nowy Dwór Gdański, stanowisko 2.* Wiadomości Archeologiczne 54, s. 185–188.
- KMIECIŃSKI J. (red.)
1968 *Odry, cmentarzysko kurhanowe z okresu rzymskiego w powiecie chojnickim.* Łódź.
- KMIECIŃSKI J., BLOMBERGOWA M., WALENTA K.
1966 *Cmentarzysko kurhanowe ze starszego okresu rzymskiego w Węsiarach w pow. kartuskim.* Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria archeologiczna 12, s. 37–119.
- KRUDYSZ L.
1990 *Babi Dół-Borc, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino (Siedlungsgrabung).* Recherches Archéologiques de 1989, s. 31–34.
- KUCHENBUCH F.
1941 *Germanische Brandgräber der Kaiserzeit aus Karlsdorf, Kreis Bromberg.* Gothiskandza 3, s. 31–38.

MACHAJEWSKI H.

- 1998 *Die Fibeln der Gruppe V, Serie 8, im östlichen Teil Mitteleuropas*. [w:] J. Kunow (Hg.), *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf, s. 187–196.

MACKEPRANG M. B.

- 1943 *Kulturbeziehungen im nordischen Raum des 3.–5. Jahrhunderts*. Hamburger Schriften zur Vorgeschichte und germanischen Frühgeschichte 3. Leipzig.

MADYDA R.

- 1977 *Sprzączki i okucia końca pasa na ziemiach polskich w okresie rzymskim*. Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne 4, s. 351–411.

MADYDA-LEGUTKO R.

- 1986 *Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. BAR International Series 360. Oxford.

MAIK J.

- 1994 *Wyniki analiz z tkanin z wykopalisk na cmentarzysku w Babim Dole-Borczu w woj. gdańskim*. Nie publikowany maszynopis w Instytucie Archeologii UŁ, Łódź.

MACZYŃSKA M.

- 1979 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. Recherches Archéologiques de 1978, s. 32–33.
- 1990 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. Recherches Archéologiques de 1989, s. 24–31.
- 1995a *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2*. Recherches Archéologiques de 1991 et 1992, s. 46–50.
- 1995b *Badania w Babim Dole-Borczu w latach 1978–1984, gmina Somonino, woj. gdańskie, stanowisko 2*. [w:] Filipowiak W. (red.), *Najnowsze kierunki badań najdawniejszych dziejów Pomorza*. Szczecin, marzec 28–30 1985. Szczecin, s. 221–224.
- 1999 *Dwa złote pierścienie z cmentarzyska kultury wielbarskiej w Babim Dole-Borczu, pow. kartuski*. [w:] Andrzejowski J. (red.), *Comhlan. Studia z archeologii młodszego okresu przedrzymskiego i okresu rzymskiego w Europie środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65 rocznicę urodzin*. Warszawa, s. 273–277.
- 2000 *Badania bagiennego stanowiska ofiarnego przy cmentarzysku kultury wielbarskiej w Babim Dole-Borczu, pow. Kartuzy*. [w:] Madyda-Legutko R., Bochnak T. (red.), *Superiores Barbari. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Kazimierza Godłowskiego*. Kraków, s. 271–286.
- 2001 *Die Ausgrabungen eines Mooropferplatzes beim Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Babi Dół-Borcz, Kr. Kartuzy (Pommern)*. *Etnographisch-Archäologische Zeitschrift* 42, s. 505–520.
- 2001a *Einige Fibeln südlicher Herkunft im Hortfund von Łubiana in Pommern*. [w:] Istvánovits E., Kulcsár V. (eds), *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st–5th centuries A.D.* Aszód–Nyíregyháza, s. 77–93.

MEYER E.

- 1960 *Die Bügelknopffibel*. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 8, s. 216–349.

OKULICZ J., BURSCHA A.

- 1987 *Badania birytualnego cmentarzyska kultury wielbarskiej w Krośnie na stanowisku 1 w województwie elbląskim*. [w:] *Badania archeologiczne w woj. elbląskim w latach 1980–83*. Malbork, s. 207–231.

PAWLIKOWSKI M.

1990 *Babi Dół-Borcz, Province of Gdańsk, Community of Somonino (Some Remarks on Geological Problems relating to the Cemetery and Settlements)*. *Recherches Archéologiques de 1989*, s. 35–41.

2001 *Badania mineralogiczne stanowiska w Babim Dole-Borczu, pow. Kartuszy. Pomorania Antiqua 18*, s. 431–448.

PIETRZAK M.

1988 *Cmentarzyska z Pruszcza Gdańskiego w młodszym okresie rzymskim*. [w:] *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim 1*. Lublin, s. 51–65.

1997 *Pruszcz Gdański, Fundstelle 10. Ein Gräberfeld der Oksywie- und Wielbark-Kultur in Ostpommern*. *Monumenta Archaeologica Barbarica 4*. Kraków.

RADDATZ K.

1957 *Der Thorsberger Moorfund. Gürtelteile und Körperschmuck*. *Offa-Bücher 13*. Neumünster.

SCHINDLER R.

1940 *Die Besiedlungsgeschichte der Goten und Gepiden im unteren Weichselraum auf Grund der Tongefäße*. *Quellenschriften zur ostdeutschen Vor- und Frühgeschichte 6*. Leipzig.

SKORUPKA T.

2001 *Kowalewko 12. Cmentarzysko birytualne ludności kultury wielbarskiej (od połowy I w. n. e. do początku III w. n. e.)*. Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego. T. 2. Wielkopolska. Cz. 3. Poznań.

TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA M.

1980 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1979*, s. 22–24.

1982 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1980, 1982*, s. 34–41.

1983 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1981*, s. 19–20.

1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*. *Römisch-Germanische Forschungen 43*. Mainz am Rhein.

1986 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2*. *Recherches Archéologiques de 1984*, s. 40–43.

1987 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1985*, s. 19–27.

1988 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2*. *Recherches Archéologiques de 1986*, s. 29–34.

1989 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Gemeinde Somonino, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1987*, s. 13–20.

1990 *Babi Dół-Borcz, Woiwodschaft Gdańsk, Fundstelle 2 (Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit)*. *Recherches Archéologiques de 1988*, s. 39–40.

TISCHLER O., KEMKE H.

1902 *Ostpreussische Altertümer der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt*. Königsberg.

TUSZYŃSKA M.

2000 *Neue Entdeckungen im Gräberfeld der Wielbark-Kultur aus der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit in Pruszcz Gdański, Fundstelle 5*. [w:] Mączyńska M., Grabarczyk T. (wyd.), *Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa*. Łódź, s. 132–141.

WIŚNIEWSKA A.

2001 *Nowe materiały z tzw. fazy wielkowiejskiej na stanowisku 2 w Babim Dole-Borc, pow. Kartuzy*. Pomorania Antiqua 18, s. 141–153.

WOLAŃCZAK R.

1973 *Gronowo 1973. Badania na cmentarzysku kurhanowym z okresu wpływów rzymskich*. Materiały Zachodnio-Pomorskie 19, s. 129–168.

1981a *Kultury oksywska i wielbarska. Chronologia*. [w:] Wielowiejski J. (red.), *Prahistoria Ziemi Polskiej 5*. Wrocław, s. 135–156.

1981b *Kultura wielbarska – problemy interpretacji etnicznej*. [w:] Malinowski T. (red.), *Problemy kultury wielbarskiej*. Słupsk, s. 79–106.

1986 *Die Goten im Bereich der Wielbark-Kultur*. Peregrinatio Gothica. Archaeologia Baltica 7, s. 63–98.

1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*. Szczecin.

1995 *Lubowidz. Ein birituelles Gräberfeld der Wielbark-Kultur aus der Zeit vom Ende des 1. Jhs. v. Chr. bis zum Anfang des 3. Jhs. n. Chr.* Monumenta Archaeologica Barbarica 1. Kraków.

WÓJCIK T.

1978 *Pomorskie formy bransolet węzowatych z okresu rzymskiego*. Materiały Zachodnio-Pomorskie 24, s. 35–113.

prof. dr hab. Magdalena Mączyńska
Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego
ul. Pomorska 96
PL – 91-402 Łódź

dr Agnieszka Urbaniak
ul. Armii Krajowej 14/53
PL – 94-046 Łódź

Magdalena Mączyńska, Agnieszka Urbaniak

BABI DÓL-BORCZ, KR. KARTUZY, FUNDSTELLE 2. DIE AUSGRABUNGEN DES GRÄBERFELDES AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN DEN JAHREN 1993–2003
Zusammenfassung

Das Gräberfeld mit Hügeln und Steinkreisen in Babi Dół-Borc wird seit 1978 systematisch untersucht. Es wurden zudem Suchschnitte angelegt, um die in der Nähe eine vermutete Siedlung zu finden, sowie Sondagen in einem Moor südlich des Gräberfeldes vorgenommen, wo ein Opferplatz entdeckt werden konnte. Im Jahre 1999 wurde eine zweite Nekropole mit Steinkistengräbern der Periode Hallstatt C entdeckt.

Das Gräberfeld der Wielbark-Kultur besteht aus fünf grossen Hügeln mit Steinmantel und Steinkranz, drei Steinkreisen und Flachgräbern. Vier Hügeln und alle drei Steinkreise wurden bereits untersucht; im Bereich der Flachgräbergruppe hat man bisher insgesamt 37 Skelett-, 17 Brandgruben- und 9 Urnengräber, zwei Bearbeitungsstellen von Grabsteinen und sieben Feuerstellen am Südrand des Gräberfeldes entdeckt. Die Gräber sind weit, bis 18 m, voneinander entfernt, was allerdings für die Nekropolen vom Typ Odry – Węsiory – Grzybica, zu denen auch der Platz von Babi Dół-Borc gehört, charakteristisch ist. Die in den letzten zehn Jahren entdeckten Gräber datieren, vor allem aufgrund von Fibeln, in den Zeitraum von der Stufe B 2a bis C 1a.

Mehr als die Hälfte der in den letzten zehn Jahren untersuchten Bestattungen wies Grabstörungen auf. Die Raublöcher befanden sich im Nord- und Mittelteil der Grabgrube und reichten bis zur Grabsohle. Im bereits publizierten Grab 48 mit zwei vermutlich von Räufern übersehenen Goldfingerringen lag der Verstorbene im östlichen Teil der Grabgrube und nur dorthin zielte das Raubloch. Dies unterstützt die These, dass die Grabberaubung kurze Zeit nach dem Begräbnis stattfand, als die Lage des Grabes und der Leiche noch gut bekannt war. In der Regel zeichnet sich die Beraubung der Gräber durch grosse Gruben ab, was darauf hindeutet, dass diese Bestattungen reich ausgestattet waren.

Von grossem Interesse sind zwei Bearbeitungsstellen von Grabsteinen. Die erste bestand aus drei Konzentrationen von grossen und flachen Granitabschlägen, die in geringer Tiefe von 20–40 cm lagen. Unter der grössten Konzentration waren Aschespuren sichtbar. Mehrere Abschläge waren stark zertrümmert, was bedeutet, dass sie einmal hoher Temperatur ausgesetzt waren. Die drei Konzentrationen lagen zwischen zwei Skelettgräbern und teilweise darüber. Die zweite Stelle war der Bearbeitungsplatz nur eines rosafarbenen Granitgrabsteines.

Die Lage der Abschläge über einem allerdings vollständig ausgeraubten Grab ist ein Beweis dafür, dass man manche Grabsteine bearbeitete, als im Gräberfeld bereits bestattet wurde. Eine umgekehrte Situation ist nach T. Grabarczyk in Odry, Kr. Chojnice zu beobachten, wo die Gräber anscheinend in späterer Zeit, ausserhalb von bereits bestehenden Steinkreisen, angelegt wurden.

Im Südteil des Gräberfeldes wurden sieben Feuerstellen entdeckt, die einen Halbkreis bildeten und wahrscheinlich am Rande der Nekropole plaziert worden waren. Es ist zu hoffen, dass noch weitere solche Objekte in diesem, noch nicht vollständig untersuchten Teil entdeckt werden. Sie sind rechteckig und enthalten je zwei Steinschichten; der Boden im Umkreis ist stark verbrannt. Aus den Füllungen stammen wenige uncharakteristische Scherben und Holzkohle, manchmal Tierknochen und einmal dünne, verbrannte Balken.

Feuerstellen kommen in den Nekropolen der Wielbark-Kultur selten vor. In Grzybnica lagen sie am Nordrand des Gräberfeldes und enthalten menschliche Knochen, was bedeuten mag, dass sie als Ustrinen dienten. In Babi Dół-Borcz fehlen Menschenknochen, da aber die Verfällungen der Feuerstellen höchstwahrscheinlich antik ausgeräumt worden waren, darf dies nicht als Argument dafür gewertet werden, dass es sie ursprünglich nicht gab. Weitere Feuerstellen sind aus Pielgrzymowo und Kitki, Kr. Nidzica, vor allem aber aus Krosno, Kr. Elbląg, bekannt. In Krosno wurden zwei Gruppen dieser Objekte entdeckt; in der ersten befanden sich die Feuerstellen mit Holzkonstruktion, in der zweiten solche mit Steinschichten. Nur in den erstgenannten wurden menschliche Knochen gefunden. Die beiden Typen wurden als Ustrinen interpretiert.

Die Feuerstellen aus Babi Dół-Borcz gehören dem Typ mit Steinkonstruktionen an. Ob sie als Ustrinen gedient haben, bleibt ungeklärt, da ihre Ausmässe (1,10–1,90 m lang) manchmal zu gering scheinen. Auch die Feuerstellen mit Steinen aus Krosno sind für diesen Zweck zu klein, da ihre Länge von 0,70 bis 1,10 m beträgt.

Die Belegungszeit des Gräberfeldes in Babi Dół-Borcz stimmt mit der Chronologie der Nekropolen auf der Kaschubischen und Krajna-Seeplatte überein und umfasst die Zeit von der Stufe B 2a, frühestens vom Ausgang der Stufe B 1, bis B 2/C 1–C 1a. Wenige Grabkomplexe aus den Stufen C 1b–C 2 dürfen den kleinen, nach der Abwanderung eines Grossteils der Population verbliebenen Gruppen zugewiesen werden.